

Málfar í fyrirlestrum

Í ÞETTA SINN hefst pistillinn á stuttri umræðu um málfar í fræðilegum fyrirlestrum. Undirritaður hefur þá einlægu sannfæringu að formlegum fyrirlestrum og erindum megi líkja við helgistund í musteri fræðanna. Fyrirlesari er að sýna áheyrendum inn í fræðiheim sinn og leggur sig allan fram um að koma innihaldi einhverra efniskafla í sérgrein sinni til skila. Glærur og texti sýna gjarnan mikla og vandaða vinnu við undirbúning og oftast fer fyrirlesarinn einnig í betri fötin, einmitt til að undirstrika hátíðleika athafnarinnar. Þá skýtur skökku við að málið í fyrirlestrinum sé skreytt erlendum slettum og að í glærutexta sjáist ekki sama alúð lögð í orðaval og lögð hefur verið í uppröðun og framsetningu efnisþátta.

Asystolia

Á málþingi til heiðurs þremur hjartalæknum, sem nú hafa látið af störfum á LSH, kom fyrir heitið **slagleysa**. Undirritaður tók því fagnandi, þar sem Íðorðasafn lækna hefur ekki að geyma neina þægllega þýðingu á **asystolia**: *samdráttarleysi í hjarta*. *Vöntun samdráttar í hjarta, sérstaklega í sleglum*. Erlenda heitið er komið úr grísku, þar sem **a-** er neitandi forskeyti, **syntol** er samdráttur eða það samdráttartímabil hjartavöðva sem Íðorðasafnið nefnir **slagbil**, og **-ia** er viðskeyti sem táknar ástand.

Vel má vera að heitið **slagleysa** sé þegar komið í notkun, þó undirritaður hafi ekki orðið þess var, en það þarf einnig að komast inn í Íðorðasafnið. Það er lipurt og lýsandi (gegnsett), sambærilegt við heitið **lyfleysa**, og á skilið að komast í notkun þegar við á.

Málstefna

Undirritaður leggur til að heilbrigðisstofnanir og deildir þeirra setji fram málstefnu. Málstefna stofnunar er yfirlýsing um hvernig málfari og málnotkun skuli háttað í starfi og gögnum og hjá starfsmönnum. Á netinu má finna nokkur dæmi um að málstefna hafi verið sett fram með formlegum hætti. **Háskóli Íslands**: „Málstefnan hefur að leiðarljósi að talmál og ritmál Háskólans er íslenska, jafnt í kennslu, rannsóknnum og stjórn-sýslu.“ - „Málnotkun í Háskóla Íslands skal vera til fyrirmyndar.“ **Ríkisútvarpið**: „Allt málfar í Ríkisútvarpinu á að vera til fyrirmyndar, og allt, sem frá stofnuninni kemur, á vandaðri íslensku, flutt með góðum framburði.“ **Ríkisendurskoðun**: „Þeir [starfsmenn] skulu leitast við að tjá sig á vönduðu, tilbreytingaríku og auðskiljanlegu nútímamáli og fylgja íslenskum málfraði- og stafsetningarreglum.“ Ekki var gerð tilraun til að finna málstefnu hjá öðrum heilbrigðisstofnunum en **Landspítala**, en

leit að orðinu **málstefna** á heimasíðum gaf þetta hjákátlega svar: „*Leitarniðurstöður fyrir málstefna skilaði engum niðurstöðum.*“

Innihald málstefnu

Málstefna heilbrigðisstofnunar gefur til kynna hvernig fara eigi með talmál og ritmál í daglegu starfi. Málstefnan gerir kröfur um tiltekna málvöndun í því talmáli og ritmáli sem tilheyrir formlegum samskiptum, en getur jafnframt heimilað tilslökun í lokuðum hópi starfsmanna í erli dagsins. Málstefnan þarf að taka til málfars á sjúkraskrá, ýmsum vinnugögnum og þess texta sem starfsmenn í nafni stofnunar senda frá sér til annarra aðila, til dæmis í útskriftarbréfum. Undirrituðum verður það oft á að spyrja: *Hvað annað er óvandað og illa gert hjá þessu fyrirtæki?*, þegar fyrir augu ber texti alsettur rit- og málvillum.

Mikilvægt er að málstefna heilbrigðisstofnunar taki til málfars í samskiptum við sjúklinga, aðstandendur þeirra og aðra aðila. Ólíklegt er til dæmis að þessir aðilar skilji betur erlend fræðiorð en íslensk. Hún þarf einnig að taka til málfars við kennslu, á fundum og í fræðsluefni. Æskilegt er að málstefna taki að einhverju leyti til daglegra samskipta starfsmanna. Þar myndast venjur sem erfitt getur verið að víkja frá annars staðar. Ákveðið frelsi verður þó að vera til staðar í daglegu fagmáli og þar þarf oft að leggja meiri áherslu á skilvís samskipti en fögur að formi.

Bindill

Á einum af mörgum minnismiðum undirritaðs, sem flestir eru skrifaðir á göngum eða stigapöllum í byggingum gamla Landspítala, stendur stórum stöfum: „*Spyr hvort viðtaki geti ekki kallast bindill. Þarf að skoða.*“ Því miður var nafn fyrirspyrjanda ekki skráð á fullnægjandi hátt á miðann um leið og spurningin.

Spurningunni er auðvelt að svara. Íslenska orðið **bindill** er þegar frátekið til að nota sem heiti á því fyrirbæri, sem á ensku nefnist **ligand**. Erlenda fræðiheitið er komið úr latínu, en þar má finna sagnorðið **ligare**, *hnýta* eða *binda*. Af sama stofni er heitið **ligamentum**, *band*, *liðband*. Læknisfræðiorðabók Dorlands skilgreinir **ligand** þannig: *1. sameind sem binst annarri sameind, einkum notað um smærri sameindir sem bindast stærri sameindum á sértækan hátt, t.d. mótefnavaki sem binst mótefni og hormón eða taugaboðefni sem binst viðtaka - -. 2. sameind sem gefur eða tekur við rafeindum til að mynda tvígild tengsl - -.*

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannahj@landspitali.is

Jóhann Heiðar er læknir
á Landspítala Hringbraut.